

INDLEDNING

De første evangeliske

Mange af os søger efter et mere åndeligt liv, selv om vi måske ikke har nogen helt klar forestilling om, hvad et sådant liv vil indebære. Vi længes efter transcendens, efter at kunne hæve os lidt over det jordiske, men vi kommer som regel hurtigt ned på jorden igen. Forskellige mystiske filosofier og religioner kommer med store løfter om oplysning og åndelig kraft, men den evige lykke, de stiller os i udsigt, viser sig altid at være et luftkastel. Det almindelige og jordiske trænger sig altid på igen. Arbejde, ansvar, forpligtelser, skuffelser og fiaskoer har det med at få vores åndelige sæbebobler til at briste.

Umiddelbart skulle man tro, at kirken sad inde med nøglerne til den åndelige virkelighed, men kirkerne virker paradoksalt nok ofte lidt *u*åndelige. Også i kirken bryder det jordiske, det profane, forstyrrende ind. Hele rutinen med præstens prædiken, salmesang på kirkebænken og småsnak til kirkekaffen kan forekomme så almindelig og jordbunden. I tanken forbinder man åndelighed¹ med noget mere opsigtsvækkende og usædvanligt.

Det har i hvert fald været min erfaring. I en periode af mit liv har jeg bekendt mig til en liberal teologi, hvor jeg dyrkede det progressive og kæmpede for social retfærdighed, og i en anden periode har jeg været en frådende, mirakeldyrkende fundamentalist. Den liberale teologi fandt jeg i det lange løb åndeligt indholdsløs, og den hæmningsløse fundamentalisme forekom mig til sidst hul. Jeg har også siddet i lotusstilling, indtil jeg fandt, hvad buddhismen lover, nemlig tomhed. Både mysticismen og aktivismen endte således i bitter skuffelse.

Det, jeg havde brug for, var en åndelig forståelsesramme, der var rummelig nok til at favne menneskets tilværelse i dens helhed; en realistisk åndelighed. Den åndelighed, jeg søgte, skulle ikke fornægte, men tværtimod oppebære den fysiske verden og det almindelige liv.

Den åndelighed fandt jeg i den kristendom, der ikke så meget handler om Gud som Gud, men om Gud i kødet og om Gud på korset. Kristendommen optræder i mange variationer og indeholder rent historisk mange forskellige åndelige traditioner, men kristendommen i alle dens varianter centrerer sig om dette mysterium: inkarnationen, forsoningen og frelsen.

C.S. Lewis, som har haft stor indflydelse på min tro, skrev bogen »Det er kristendom«, hvor han fokuserer på alt det, de forskellige kirkesamfund har til fælles. Den laveste fællesnævner, siger han, er som en form for entré, hvor man fra gaden træder ind i troens hus. Han forklarer videre, at hvis man virkelig vil leve i troen, så må man forlade entréen og gå ind i et af husets mange værelser. »Det er inde i disse værelser, og ikke i entréen, at der er ild i kaminen og stole og måltider.«² Den kristne må altså slutte sig til en kirke.

Allerede dette var en kilde til frustration for mig, for længe forekom det mig, at ingen af de menigheder, jeg kendte til, levede op til den kristendom, jeg havde læst mig frem til. Dette var dog i nogen grad et udtryk for min egen umodenhed. Mange kristne oplever konkrete kirker og menigheder som skuffelser, fordi de nærer utopiske idealer og ikke giver det almindelige liv den rette plads i deres teologi. Som Lewis et

andet sted siger, så har nye kristne ofte en mærkelig forestilling om, at den kristne menighed består af mennesker iført togaer og sandaler og ikke af almindelige mennesker som dem selv.³

Hver enkelt variant af kristendommen repræsenterer en bestemt åndelig tradition, læremæssig prioritering eller doktrin. Samtidig ville det være naivt at nægte, at hver variant også indeholder sine særlige problemer eller ligefrem forvrængninger. Det er en medvirkende årsag til, at menneskers søgen efter en kristen åndelighed så ofte ender i frustration.

Et andet og nok så ironisk problem er, at mange af disse traditioner – hvor værdifulde de end måtte være – er svære at genfinde i vor tids kirkesamfund. Det er, som om en lang række kristne traditioner, repræsenteret ved mennesker som Aquinas, Calvin, Wesley m.fl., som er meget forskellige, men på hver deres måde alligevel rummelige, i dag er smeltet sammen til én fælles, populær kristendom. Det er, som om man har slået skillevæggene ned mellem mange af de værelser, Lewis forestillede sig, og i alle rum nu serverer de samme sterilt indpakkede portionsanretninger, spiller den samme muzak, dækker gulvene med de samme langluvede tæpper og pynter med de samme plastikblomster. Denne nye popu-

lær-kristendom virker fad og endimensionel – fuld af gode vibrationer, men temmelig blottet for indhold. I mellemtiden går den historiske kristendoms rigdom og visdom mere eller mindre i glemmebogen.

Denne bog handler om en af kristendommens åndelige traditioner – en tradition, der endelig tilfredsstillede min personlige længsel efter fællesskab med Gud. Bogen er en introduktion til den lutherske åndelige tradition. Den lutherske teologi centrerer sig i en særligt udpræget grad om Jesu Kristi kors. Den giver en forståelsesramme og en indsigt, som på en ærlig og fuldstændig måde favner hele det åndelige livs spektrum og taler magtfuldt ind i menneskers almindelige hverdagsliv.

De første evangeliske

Den ‘lutherske’ åndelighed kan måske bedre betegnes som ‘evangelisk’ åndelighed. Ordet ‘evangelisk’ er afledt af det græske ord ‘evangelium’, som direkte oversat betyder ‘det glade budskab’. Et evangelisk menneske er således et menneske, der fokuserer på evangeliet om Jesus Kristus – det glade budskab om, at Kristus gennem sin død og opstandelse har

vundet tilgivelse for os syndige mennesker og nu kan tilbyde os frelsen som gave.

I dag betegner man en lang række mere eller mindre konservative, protestantiske kirkesamfund som 'evangeliske'. Alle deres forskelligheder til trods lægger baptister, karismatikere, lutheranere, calvinister, wesleyanere og forskellige selvstændige, protestantiske menigheder alle vægt på frelsen i Kristus og på 'evangelisation' og bærer derfor betegnelsen med rette. Oprindeligt var 'evangelisk' imidlertid ensbetydende med 'luthersk'.

I årene efter reformationen betegnede man således Luthers tilhængere som 'evangeliske' i modsætning til de 'reformerte', som fulgte Calvin. (Et senere forsøg på at forene de to fraktioner resulterede i »Den evangeliske og reformerte Kirke«, der i dag eksisterer som et kirkesamfund i USA). Mange kirkesamfund i Europa, der bekender sig til en luthersk teologi, vægrer sig endnu i dag ved at kalde sig 'lutherske' – en betegnelse, som Luther selv hadede, fordi han ikke ønskede Guds kirke opkaldt efter sig selv – og kalder sig i stedet 'evangeliske'. I USA bliver betegnelsen 'evangelical' i dag brugt i flæng om enhver bibeltroende, frelseprædikende kristen. Derfor bliver amerikanske turister ofte forvirrede, når de går ind i en

tysk eller skandinavisk kirke, der kalder sig selv 'evangelisk'. De forventer vækkelsessange og kald til forbøn, men oplever traditionelle salmer og liturgier.

Selv om mange naturligvis med nogen ret kan kalde sig evangeliske, må lutheranerne i det mindste tilkendes en vis førsteret til navnet. Historisk har de kristne selvfølgelig altid fokuseret på evangeliet lige fra Det Nye Testaments tid i de første menigheder grundlagt af apostlene, i de gamle kirkefædres tid og op gennem middelalderen – hvor protestanterne dog vil hævde, at kirken i nogen grad mistede sit fokus på evangeliet, og hvad det måtte medføre – men lutheranerne var de første kristne, som ligefrem fik tilnavnet evangeliske. De var også de første, der lagde så stor vægt på evangeliet, at det kom til at stå helt centralt i alle aspekter af deres lære og praksis. Dette evangeliske fokus, der stod i kontrast til den senmiddelalderlige katolicisme, banede vejen for alle protestantismens senere udtryk, men den evangelisk-lutherske lære har stadig sit helt eget særpræg.

Efter at have været lidt af en åndelig vagabond, der vandrede fra religion til religion, fra kirke til kirke, fra det liberale til det meget konservative, opdagede jeg langt om længe selv evangeliet. Og efterhånden, som jeg trængte dybere ind

i evangeliet, gik det op for mig, at jeg var blevet lutheraner. Denne bog er til dels beretningen om min slingrende pilgrimsvandring frem mod målet, men også kun til dels. Det er først og fremmest beretningen om, hvordan jeg som en moderne eller måske postmoderne amerikaner har fundet en uvurderlig hjælp og rigdom i den lutherske åndelige tradition.

Denne tradition er i nogen grad gledet i baggrunden i USA. Den er forholdsvis ukendt – selv blandt amerikanske lutheranere – og fortjener langt større opmærksomhed. Det gør den blandt andet, fordi de første evangeliske kristnes lære ved nærmere eftersyn viser sig at være endog særdeles relevant for nogle af de problemer, den amerikanske kristenhed i disse år må kæmpe med, og fordi denne lære på en meget magtfuld måde kan sætte det moderne menneskes tilværelse i perspektiv, besvare dets spørgsmål og møde dets behov.

Åndelighed og teologi

Denne bog handler om 'åndelighed' og ikke om teologi som sådan. Det er selvfølgelig i en vis forstand misvisende at skelne mellem de to ting. I dag vil mange mennesker sige, at de ikke interesserer sig for religioner med deres læresætning.

ger, trosbekendelser og institutioner, men at de interesserer sig meget for 'det spirituelle'. De er på udkig efter noget, der kan give dem en behagelig, mystisk oplevelse og en følelse af mening og velbehag uden at stille nogen generende krav til deres intellekt eller adfærd eller sociale position. De vil gerne have religiøse oplevelser uden religiøs tro.

De mennesker, der på denne måde opfatter åndelighed som en subjektiv tilfredsstillelse af deres egne behov og ikke forbinder den med nogen objektiv sandhed, blotter sig fuldstændig for en hvilken som helst form for overtro og udnyttelse lige fra ufo-kulter til dyre new age-kurser. Sandheden er, at uden teologi kan der ikke eksistere nogen åndelighed, uden religiøs tro findes der ingen religiøse oplevelser. Selv ufo-kulter og new age-kurser tilbyder ikke bare et mystisk 'trip', men bygger også på nogle grundlæggende antagelser om virkeligheden – et verdensbillede – som understøtter deres budskaber.

Når jeg siger 'åndelighed', mener jeg derfor ikke en hvilken som helst form for indholdsløs, teologifri søgen efter overnaturlige oplevelser for oplevelsernes egen skyld. For mig hænger 'åndelighed' tværtimod nøje sammen med det indhold,

der fylder abstrakt teologi, menneskelige institutioner og almindelige kristnes hverdagsliv med sand mening.

En søgen efter denne form for åndelighed er i mine øjne både ægte og vigtig. I vores overfladiske, masseproducerende, materialistiske kultur længes mange mennesker inderligt efter større dybde, større rigdom, større mening. Mange må søge forgæves efter ægte åndelighed selv i deres kirker, som i mange tilfælde har tillagt sig den glatte overfladiskhed og manipulerende kommerzialisme, som kendetegner den amerikanske popkultur, og derved er forfaldet til noget, der bedst kan betegnes som popkristendom. Interessant nok søger mange af ofrene for denne popkristendom i dag over i ældre trossamfund, hvor der synes at være mere gods i åndeligheden. Der finder en større folkevandring sted fra protestantismen over til den romerskkatolske kirke og – måske endnu mere opsigtsvækkende – til den ortodokse kirke.

Forestillingen om, at protestantismen savner en stærk tradition for det indre, åndelige liv, er – som denne bog vil forsøge at vise – simpelthen forkert. Det er derimod rigtigt, at den amerikanske kultur – især den moderne, mediebarne popkultur – i høj grad har fortrængt denne åndelige arv fra den protestantiske kirkes bevidsthed. Derfor kan protestantiske

kristne, som ønsker at holde sig 'på ret kurs', også have stor gavn af at udforske en ældre og mindre amerikaniseret teologisk og åndelig tradition. Protestanter af enhver afskygning vil få udbytte af at søge tilbage til deres rødder og tilegne sig arven fra de første evangeliske kristne.

Af en eller anden grund har lutheranere det ofte dårligt med at vinde nye trosfæller ved at 'stjæle får' fra andre kirkesamfund. Det er heller ikke formålet med denne bog. Jeg tror, at enhver kristen – på trods af læremæssige uenigheder – kan få udbytte af den traditionelle, lutherske åndelighed, som skal beskrives i denne bog. Til sammenligning har Calvin jo også haft en indflydelse, der rækker ud over de presbyterianske kirker, der bekender sig til hele hans lære. Calvins lære har også haft stor betydning for baptisterne og andre kirkesamfund, som vel erklærer sig uenige med ham på visse punkter, men som også i væsentlig grad bygger på hans teologi. På samme måde kan Luthers tanker have stor værdi også for ikke-protestantiske kirkesamfund. Når kristne i dag tumler med spørgsmål om kirkens rolle i politik, Skriftens rette brug, det kristne liv i en syndig verden og lidelsens problem, så har Luthers skarpsindige betragtninger på disse områder altid relevans. Men det største udbytte af den lutherske åndelig-

hed opnår man selvfølgelig, når man lever sit kristenliv i en luthersk kirke.

Det bør fra starten understreges, at jeg hverken er teolog eller præst, men skriver som lægmand. Som sådan vil jeg forsøge at beskrive det i den lutherske tradition, som har haft stor betydning for mit eget åndelige liv, i et sprog, som andre almindelige kristne forhåbentlig kan forstå. I min tale om åndelighed kommer jeg selvfølgelig ikke uden om teologien, men jeg vil prøve at undgå fagsprog, tekstanalyse, historisk analyse, polemik og alt det andet, som et decideret teologisk værk ville indeholde. Jeg vil stort set intet sige om Martin Luthers liv og tid, hvor fascinerende et emne det end måtte være. Lutheranere har stærke rødder i historien, men udenforstående får desværre nogle gange det indtryk, at den lutherske tro baserer sig mere på Luther end på Kristus. De tanker, som skal fremføres i denne bog, har imidlertid lige så stor relevans i det 21. århundrede som i det 16. – ja, måske endda mere relevans, eftersom den åndelige tomhed i vores tid sætter budskabet så meget mere i relief. Jeg har egentlig ikke tænkt mig at argumentere for den lutherske lære – ikke meget i hvert fald. Det er heller ikke min hensigt at angribe andre teologiske standpunkter for at forsvare mit eget. Jeg

vil bare beskrive den lutherske åndelighed, som den er. Læseren kan så tage stilling for eller imod, men vil under alle omstændigheder – håber jeg – have fået et dybere indblik i en meget betydningsfuld, kristen tradition.

Teologiske overvejelser, bibelfortolkning og argumentation mod andre holdninger og verdensbilleder har naturligvis stor, ja ligefrem afgørende betydning. En af den lutherske traditions store styrker er netop, at det teologiske arbejde er blevet taget meget alvorligt, og at teologien derfor er så veludviklet. Lutheranere har altid været kendetegnet ved helstøbt teologi, grundig bibelfortolkning og skarp argumentation. Jeg vil i det følgende henvise til nogle af lutherdommens rige teologiske kilder, så de læsere, der ønsker det, kan fordybe sig i læren, dens bibelske grundlag og dens brydninger med andre livsholdninger. Dette er imidlertid ikke mit kald (noget der senere skal uddybes). Den, der ønsker at fordybe sig i lutherdommen, bør først og fremmest tage kontakt til en luthersk præst, der i kraft af sit kald og embede kan formidle den evangelisk-lutherske tro på en mere konkret og personlig måde, end nogen bog kan gøre det. Åndelighed er ifølge sin natur ikke bare en intellektuel forståelse, men noget, der skal leves, og

dette åndelige liv må centreres om troens mysterium, som det opleves i en almindelig kristen kirke.

Noter

1. Oversætterens anmærkning: Jeg har igennem resten af bogen valgt at oversætte det engelske 'spirituality' med 'åndelighed' frem for 'spiritualitet' ud fra den betragtning, at åndelighed er det mest danske ord og samtidig det ord, der synes mest i samklang med lutherdommens traditionsbundne kristendom. Ordet spiritualitet er ved at vinde indpas i det danske sprog, men leder for mig at se tanken hen på nyreligiøsitet og mysticisme - fænomener, der er lutherdommen fremmede.
2. C.S. Lewis: *Det er kristendom* (Scandinavia, 1981), s. 13.
3. C.S. Lewis: *Fra Helvedes blækhus* (Samlerens Forlag, 1945), s. 14.